

Міністерство освіти і науки України
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
Факультет філології, історії та політико-юридичних наук
Кафедра всесвітньої історії та міжнародних відносин

014 Середня освіта (Історія)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня магістра

МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ ІСЛАМСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ В ІРАНІ
1978 – 1979 рр. В ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ІСТОРІЇ

студента Федоряки Олега Анатолійовича

Науковий керівник – Е. М. Кучменко,
д. іст. н., професор кафедри всесвітньої історії та
міжнародних відносин

Рецензент – С. О. Кириленко,
к. іст. н., доцент кафедри історії України;

Рецензент – О. В. Желіба, к. пед. н. кафедри
всесвітньої історії та міжнародних відносин

Допущено до захисту _____

В.о. завідувача кафедри _____

к. іст. н., доц. каф. всесвітньої історії та
міжнародних відносин Ю. М. Давиденко

Ніжин – 2023

Анотація

Автор роботи намагається підібрати найбільш продуктивну методику викладання теми “Ісламська революція в Ірані 1978-1979 рр.” в школі. На основі теорії формування уявлень історичних знань автор розглядає декілька методів та засобів для досягнення найбільшого ефекту від процесу навчання.

Ключові слова: «методика», «революція», «уявлення», «історія».

Annotation

The author of the work tries to choose the most productive method of teaching the topic "Islamic Revolution in Iran 1978-1979" at school. Based on the theory of the formation of historical knowledge, the author considers several methods and means to achieve the greatest effect from the learning process.

Key words: "methodology", "revolution", "imagination", "history".

Зміст

Вступ	4
Розділ I. “СТРУКТУРА ІСТОРИЧНИХ ЗНАНЬ УЧНІВ”	15
1.1. Структура історичних знань	15
1.2. Роль фактів у навчанні історії	19
1.2. Характеристика формування історичних уявлень у учнів	22
Розділ II. “ВИКЛАДАННЯ ТЕМИ:ІСЛАМСЬКА РЕВОЛЮЦІЯ 1978 – 1979рр. В ІРАНІ”	32
Висновки	42
Список використаної літератури	46

Вступ

На сьогоднішній день актуальним є вивчення світової історії за для розуміння сутності всіх процесів, що відбувалися в минулому і вплинули на подальший розвиток історії. Підсилює актуальність дослідження історії Ірану сучасні події, а саме постійні війни та боротьба за релігійні питання. Радикалізм мусульманських країн є занадто важливою темою в сучасному світі і історії.

Ключове завдання сучасного вчителя сформувати загально розвинуту особу, громадянина, патріота своєї країни. Для виконання поставленого завдання вчитель має доволі чималий комплекс методів та засобів, які допомагають формувати особистість.

Завдання вчителя викликати у учнів інтерес до свого предмету, заохотити його до пізнання минулого та жагу до постійного отримання нових знань.

На допомогу у формуванні вище перерахованих ознак в нового покоління приходить методика навчання історії. Саме ця представлена наука займається пошуком назручніших та різноманітніших методів навчання та стимулювання пізнавальних процесів в учнів.

Викладання історії у школі дійсно представляє собою складне та багатогранне педагогічне явище. Важливо розглядати його з позицій об'єктивних зв'язків між освітою, розвитком та вихованням учнів. Викладання історії пов'язане з об'єктивними зв'язками у навчанні, розвитку та вихованні учнів. Методика вивчення історії розглядає навчальну діяльність школярів у контексті цілей і змісту навчання. Також вона аналізує вивчення історії, як учні засвоюють матеріал, враховуючи цілі та завдання навчання. Досліджується ефективність прийомів, які допомагають учням краще засвоювати історичний матеріал. Вчителю належить роль організатора та керівника навчальною діяльністю школярів, що включає визначення цілей, змісту, та послідовності навчання. Історія

використовується для формування цінностей, розвитку аналітичних навичок та громадянської позиції.

Історія вимагає специфічного підходу через унікальність свого об'єкта дослідження. Методика вивчення історії спрямована на розвиток критичного мислення та здатності аналізу. Викладання історії вимагає розгляду його в комплексі, враховуючи багатогранність та взаємозв'язок його елементів. Спрямована на підвищення рівня освіти, розвитку компетентностей та формування громадянської свідомості учнів.

Таким чином ми бачимо, що вивчення методів викладання історії є надзвичайно важливим, адже викладання навчального матеріалу учням цілком залежить від вікових особливостей та правильно підібраного методу і підходу до учнів.

Розробленість та вивченість теми. Обрана нами тема не є новою в історичному дослідженні, але актуальна виходячи із того що індивідуально підібраний метод викладання тієї чи іншої теми є важливим завданням для педагогів.

На початок XVIII ст. у Російській імперії, а саме в Московській гімназії Глюка була перша спроба організації викладання історії. Даний період характеризується тим що історія ставала окремою навчальною дисципліною[2, с.45].

Протягом деякого часу викладання історії велося безсистемно, без чіткої методики та структури. З часом почали видозмінюватися методи, з'являлися способи та прийоми викладання історії. Не всі методи того часу піднімали рівень вивчення предмета, але багато з них вносили поступальні зміни у спосіб передачі знань.

Метод монографічного опису історії в підручнику "Вступ до генеральної історії" Гільйома Кураса (40–60-ті рр. XVIII ст.) [2, с.46]:

Курас використовував метод монографічного опису, що передбачав детальне дослідження та опис окремих періодів або подій.

Підручник Кураса структуровано описував чотири різні монархії, а саме: асировавілонську, перську, македонську (грецьку) та римську. Кожна монархія отримувала власний блок інформації. Метод передбачав глибокий аналіз кожної монархії, її історії, культури, соціальних та політичних аспектів. Це дозволяло уникнути поверхневого підходу та дозволяло учням отримати більш детальне розуміння кожного періоду. Зосередження на конкретних монархіях сприяло глибшому засвоєнню матеріалу та його кращому розумінню. Автор намагався врахувати історичні особливості кожної монархії, їх взаємовплив та внесок у світову історію. Метод дозволяв глибше вивчати конкретні періоди історії, що стимулювало поглиблене розуміння матеріалу. Розбиття на чотири різні монархії забезпечувало структурованість та систематизацію інформації. Метод дозволяв детально описати різні аспекти життя та історії кожної монархії. Зосередження на конкретних монархіях надавало можливість індивідуалізувати підхід до вивчення історії[2, с.45].

Метод монографічного опису історії, використаний Гільйомом Курасом у своєму підручнику, визначався глибоким дослідженням та систематизацією інформації про різні монархії, надаючи студентам можливість кращого засвоєння конкретних періодів світової історії.

Метод повторення вивченого матеріалу протягом тижня (кінець XVIII в.) [4, с.11]:

Метод передбачав співпрацю вчителів різних дисциплін для створення інтегрованого підходу до вивчення історії. Це дозволяло учням отримувати комплексне розуміння предмета. Кожен вчитель виокремлював аспекти своєї науки, пов'язані з темою історії, і ставив конкретні питання, спрямовані на вивчення цих аспектів. Повторення вивченого матеріалу відбувалося протягом тижня, що сприяло закріпленню знань та їх більш глибокому засвоєнню. Кожен вчитель ставив питання, орієнтовані на конкретний аспект його предмета, і це сприяло індивідуалізації підходу до

вивчення історії. Спільна робота вчителів забезпечувала інтегрований підхід до вивчення матеріалу. Кожен вчитель ставив питання, відповіді на які розширювали знання учнів у межах конкретної науки. Повторення протягом тижня забезпечувало постійне узагальнення та закріплення матеріалу. Зосередження на різних аспектах різних дисциплін сприяло індивідуалізації підходу до вивчення історії. Метод повторення вивченого матеріалу протягом тижня з інтегрованим підходом вчителів дозволяв учням отримувати комплексне розуміння історії, розширювати свої знання та глибше засвоювати матеріал[20, с.59].

Методичні рекомендації з "Настанови вчителям народних училищ" Ф.М. Янковича. Учні мають відповідати не просто "так" чи "ні", а використовувати повноцінну мову. Це сприяє розвитку їх мовленнєвих навичок та засвоєнню матеріалу. Важливо, щоб учні могли висловлювати свої думки своїми словами, використовуючи вивчений матеріал. Це свідчить про їх розуміння та вміння виражати власні думки. Відповіді учнів повинні свідчити про їхнє розуміння суті питань. Здатність пояснювати матеріал своїми словами вказує на глибоке засвоєння теми. Вчителі повинні акцентувати увагу на розвитку розумових здібностей учнів, замість простого навантаження пам'яті. Це сприяє формуванню критичного мислення та аналітичних навичок. Приділяти більше уваги освіті та витонченню розуму учнів, зокрема у великих учнів. Замість простого запам'ятовування фактів, вчителі мають спрямовувати зусилля на розвиток розумових і творчих здібностей. Заохочення використання повноцінної мови сприяє розвитку мовленнєвих здібностей учнів. Відповіді учнів повинні вказувати на їхнє розуміння та аналіз матеріалу. Зосередження на освіті та витонченні розуму сприяє формуванню критичного мислення та творчих здібностей. Особлива увага приділяється старанній освіті та витонченню розуму у великих учнів, що підкреслює індивідуалізацію підходу до розвитку кожного учня[12, с.61].

Бен-ланкастерська система (іноді відома як "метод Бена") – це система взаємного навчання, в якій старші та більш успішні учні виконують роль вчителів для молодших учнів під наглядом вчителя. Цей метод отримав свою назву за ім'ям британського педагога Андрюса Бена, який вперше запровадив його у своїй школі в місті Ланкастер, Англія, у кінці XVIII століття. Старші учні допомагають молодшим у розумінні матеріалу, який вони вже вивчили. Це дозволяє молодшим учням отримати додаткове пояснення від своїх ровесників, що може бути більш зрозумілим для них. Вчитель виступає як медіатор або організатор цього процесу, надаючи структуру і напрямок заняттям, а також контролюючи якість навчання. Учні працюють в невеликих групах, де кожен має свою роль. Це сприяє взаємодопомозі та розвитку комунікативних навичок. Система може ефективно працювати, оскільки старші учні можуть адаптувати свій підхід відповідно до рівня розвитку молодших учнів. Учні можуть бути більш мотивованими для навчання через взаємодію та відчуття відповідальності перед своїми ровесниками. Заохочується оптимальне використання ресурсів, оскільки один вчитель може керувати великою групою учнів, задіявши старших учнів[15, с.788].

Бен-ланкастерська система знаходила широке застосування, зокрема у школах кантоністів військових поселень. Вона стала одним із прикладів ефективного використання групової динаміки для покращення навчання та розвитку учнів.

Метод М.М. Стасюлевича представляв собою підхід до викладання історії, в основі якого було вивчення історичних документів без використання підручників. Основний акцент робився на розвитку пізнавальних здібностей учнів та формуванні навичок самостійної роботи. Учні залучались до роботи з різноманітними історичними джерелами, такими як літературні пам'ятки, документи, листування тощо[10, с.38]. Це дозволяло їм отримати прямий зв'язок з первинними історичними

матеріалами. У рамках методу не використовувалися підручники. Учні вивчали історію не з готового викладу, а шляхом самостійного аналізу та інтерпретації документів. Основна мета полягала в розвитку учнівських пізнавальних здібностей, а не лише в запам'ятовуванні фактів. Це сприяло формуванню критичного мислення та аналітичних навичок. Стасюлевич вважав, що вивчення літературних пам'яток є більш важливим завданням, ніж запам'ятовування історичних фактів. Це сприяло розвитку естетичного та гуманітарного сприйняття історії. Учні навчались працювати самостійно з історичними матеріалами, шукати інформацію, аналізувати та узагальнювати отримані дані. Цей метод відзначався інноваційним підходом до викладання історії, спрямованим на розвиток критичного мислення та самостійної роботи учнів[36, с.38].

«Шкільний» метод, який був представлений С. Ламовицьким наприкінці XIX століття, відрізнявся відмовою від спрощення у передачі знань і акцентом на широке використання історії в виховних цілях. Основна ідея полягала в тому, щоб залучати учнів до активного розуміння історії та виховувати в них критичне мислення. Метод передбачав уникнення спрощень у викладі матеріалу. Учитель мав ставити завдання, які стимулювали б учнів самостійно досліджувати і розуміти питання. Основний акцент робився на використанні історії як засобу виховання. Важливим вважалося не тільки засвоєння фактів, але і розвиток в учнів моральних цінностей та патріотизму. Учитель стимулював активну участь учнів у вивченні матеріалу. Важливим було, щоб учні не лише слухали лекції, але й брали участь у діалозі, обговоренні, індивідуальних та групових завданнях. Метою методу було досягнення того, щоб учні самостійно розбиралися у суті питань, які вивчаються. Вони мали активно взаємодіяти з матеріалом, висловлювати свої думки та аргументувати їх. Цей метод віддавав перевагу активізації думки учнів і викликав їх до інтенсивної діяльності. Створюючи обстановку вільного обговорення, він сприяв

розвитку критичного мислення та самостійності. Підхід до викладання історії акцентував увагу на формуванні активної громадянської позиції та розвитку особистості учнів через вивчення історії[36, с.102].

Північноамериканський метод викладання історії наприкінці ХІХ століття включав декілька ключових аспектів:

Багатобічний Підхід: Найважливіші моменти історії розглядалися з різних точок зору. Замість однобічного підходу до подій дозволялося розглядати їх з різних перспектив та аналізувати різні інтерпретації.

Комплексне Вивчення Фактів: Відомості про факти доповнювалися з інших джерел. Учні вчилися ширше розуміти події, звертаючи увагу на різні аспекти і взаємозв'язки.

Використання Літератури: Читання історичних поем використовувалося як додатковий засіб ознайомлення з історичними фактами. Цей підхід стимулював інтерес до предмета та розвивав чуття національної гордості[22, с.42].

Використання Карток: Постійне використання карток допомагало систематизувати інформацію, вивчену на уроках. Вони можуть бути використані для створення схем, сумісних таблиць, або для індивідуальних завдань учнів.

Цей метод ставив своєрідний акцент на розвиток критичного мислення, аналітичних навичок і вивчення історії як комплексного явища. Зосереджуючись на різноманітності підходів до вивчення історії, піднімав рівень розуміння учнями важливих історичних подій[22, с.42].

Лабораторний метод в історії можна розглядати як форму самостійної роботи учнів, під час якої вони активно вивчають історичний матеріал, працюють з документами, ілюстративним матеріалом та науково-популярною літературою. Цей метод названий "лабораторним", оскільки вчитель вводить учнів у лабораторію історичного дослідження, де вони

мають можливість здійснювати самостійні відкриття та розвивати аналітичні навички[22, с.42].

Основні риси лабораторного методу в історії:

Самостійна Робота Учні: Учні активно залучаються до вивчення історичного матеріалу і аналізу джерел.

Робота З Документами: Учні працюють з історичними документами, дозволяючи їм вчитися визначати достовірність і значення джерел.

Використання Ілюстративного Матеріалу: Учні мають можливість використовувати ілюстративний матеріал для кращого уявлення про історичні події.

Використання Науково-Популярної Літератури: Учні вивчають науково-популярну літературу для збагачення своїх знань та глибшого розуміння теми.

Розвиток Аналітичних Навичок: Цей метод сприяє розвитку аналітичних та критичних навичок учнів, адже вони займаються активним осмисленням отриманої інформації.

Хоча учні можуть здійснювати "найпростіші відкриття", важливим є сам процес самостійного дослідження та засвоєння історичних знань.

Метод реферування, запропонований відомим методистом А.Ф. Гартвігом та вдосконалений іншими педагогами, є цікавим та ефективним підходом до вивчення історії. Цей метод акцентує увагу на розвитку аналітичних навичок та самостійності учнів. Основні етапи методу реферування можна описати наступним чином:

Читання та Осмислення Джерела: Учні читають історичні джерела, розбирають сутність прочитаного, розподіляють текст на частини та виділяють головні думки.

Упорядкування Конспекту: Учні упорядковують свої конспекти, використовуючи термінологію автора, щоб краще розуміти текст.

Читання Складніших Джерел: Учні переходять до більш складних джерел, виділяють значущі місця, обдумують зміст та розробляють план реферату.

Детальне Вивчення Питання: Учні глибоко вивчають обране питання, розробляють план викладу матеріалу та пишуть реферат своїми словами.

Аналіз «Сирого» Матеріалу Джерел: Учні працюють з кількома книгами на одну тему, але з різними точками зору, що дозволяє їм отримати різні погляди на проблему.

Цей метод сприяє розвитку аналітичних та організаційних навичок учнів, а також надає їм можливість самостійно вивчати історичний матеріал та формулювати власні думки[41, с.63].

На сучасному етапі вивчення методики навчання історії є велика кількість старих методів та нових які були вдосконалені та винайдені нові. Лише з урахуванням нових різноманітних методів та підходів вчитель має можливість сформулювати у учнів уявлення про історичні події.

Опис методів минулого дає можливість сучасним вчителям та студентам використовувати позитивний досвід попередників у сучасних умовах. Сучасний викладач може використовувати цей досвід для адаптації та модернізації власних методів викладання історії. Зародження методики викладання історії відбувалося паралельно з розвитком самої дисципліни. Хоча на початках викладання історії було безладно, систематизація та поступовий розвиток методів стали актуальними завдяки досвіду минулого. Огляд історії методики викладання історії корисний не лише для розуміння минулого, але й для використання цього досвіду в сучасних умовах[41, с.43].

Різноманітні методи, які виникли в різні періоди, свідчать про те, що вони відображають контекст свого часу та враховують особливості суспільно-історичного розвитку.

Водночас, відсутність окремого дослідження щодо методики вивчення ісламської революції в Ірані, в шкільному курсі історії, свідчить про можливість доповнення та розвитку навчальних програм. Розглядання таких складних і актуальних тем може сприяти розумінню учнями сучасних геополітичних проблем і розвивати їхні аналітичні та критичні навички.

Додаткові дослідження та розробки у цьому напрямку можуть внести цінний внесок у педагогічну практику та підготовку учнів до розуміння складних історичних та політичних процесів.

Мета нашої роботи є спроба знайти оптимальний набір методів для вивчення ісламської революції в Ірані 1978-1979 рр. в шкільному курсі Новітньої історії.

Для досягнення поставленої мети необхідно розв'язати наступні **завдання:**

- 1)З'ясувати ступінь вивченості проблеми методики викладання історії;
- 2)Сформувати структуру історичних знань;
- 3)визначити роль фактів у навчанні історії в школі;
- 4) На прикладі підручників із всесвітньої історії висвітлити основні аспекти методики вивчення теми ісламської революції в Ірані 1978-1979 рр. в шкільному курсі новітньої історії;
- 5)виявити основні характеристики формування історичних уявлень в учнів.

Об'єктом нашого дослідження є підручники з всесвітньої історії 11 клас в яких розглядається питання ісламська революція в Ірані.

Предмет дослідження є набір методик які найбільше підходять під вивчення представленої теми.

Методологічна основа дослідження. Робота піддається загальнонауковим методам: аналізу, синтезу, узагальнення та абстрагування. До спеціально історичного методу відносимо історико –

системний, який надає нам повністю цілісну картину впливу на революцію зовнішньополітичних факторів без відриву від інших країн світу. Порівняльний дозволить нам порівнювати вивчення деяких тем в різних підручниках.

Хронологічні рамки роботи охоплюють 1947р. – 1991р. Вибір даного хронологічного періоду обумовлено спробою встановлення основних основних методик вивчення регіональних конфліктів холодної війни представлених в шкільному курсі історії. 1978р. – 1979р.

Наукова новизна роботи полягає в спробі знайти оптимальні методи для викладання специфічної теми на уроці всесвітньої історії.

Структура роботи зумовлена її метою та завданнями. Вона складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел і літератури.

Розділ I. Структура історичних знань учнів

Присвячений розгляду основних факторів, що впливають на формування історичних уявлень учнів.

Розділ II. Викладання теми: Ісламська революція в Ірані

На прикладі представленої теми автор намагається підібрати оптимальну методику викладання для швидкого та зрозумілого засвоєння учнями.

Розділ I. “СТРУКТУРА ІСТОРИЧНИХ ЗНАНЬ УЧНІВ”

1.1. Структура історичних знань

Історичні та соціально-гуманітарні дисципліни відіграють важливу роль у формуванні світогляду та розвитку особистості підростаючого покоління. Дозвольте поглибити це розуміння, висвітливши деякі ключові аспекти:

Розвиток Критичного Мислення: Вивчення історії надає учням можливість розбиратися в складних ситуаціях, аналізувати різні точки зору та розуміти причинно-наслідкові зв'язки. Це сприяє розвитку критичного мислення та здатності до самостійного аналізу інформації[33, с.78].

Формування Світогляду: Вивчення історії дозволяє учням розуміти розвиток суспільства, його цінності, традиції та зміни в часі. Це формує світогляд, який допомагає осмислювати своє місце в суспільстві.

Розуміння Різноманітності: Соціальні та історичні дисципліни допомагають учням розуміти різноманітні культури, традиції та способи життя. Це сприяє розвитку толерантності та розумінню різних поглядів[33, с.98].

Стимулювання Інтересу: Зацікавленість історією може визначити подальший розвиток особистості. Заохочення власних досліджень, читання та вивчення історичних подій може стати для учнів захоплюючою та стимулюючою діяльністю.

Сприяння Громадянській Зрілості: Розуміння історії та соціальних процесів допомагає учням стати активними громадянами, розуміти важливість участі у суспільних питаннях та розвиток громадянської зрілості[33, с.36].

Таким чином, навчання історії та соціальних наук в школі не лише надає знань, а й формує ключові життєві навички та цінності.

Підходи до визначення системи історичної інформації в методиці викладання історії виявляються досить комплексними та включають різноманітні елементи. Даваймо детальніше розглянемо кожен із них:

Підхід Ф.П. Коровкіна[5, с.5]:

Система Історичних Фактів:

Опис: Основні події, які відбулися в минулому.

Функція: Забезпечують базовий контекст та структуру для розуміння історії.

Хронологія та Простір:

Опис: Визначення часових та просторових рамок подій.

Функція: Локалізація та встановлення зв'язків між історичними явищами.

Історичні Образи:

Опис: Уявлення про особи, предмети та оточуюче середовище в минулому.

Функція: Забезпечують конкретність та глибину сприйняття історії.

Пояснення Історичних Фактів:

Опис: Розкриття сутності подій, встановлення зв'язків та використання історичних понять.

Функція: Систематизація та узагальнення інформації.

Методологічні Знання:

Опис: Знання про способи пізнання історичного минулого.

Функція: Розвиток критичного мислення та аналітичних навичок.

Оціночні Знання:

Опис: Знання про критерії та методи оцінювання історичних явищ та діячів.

Функція: Розвиток аналітичних та оцінювальних навичок.

Знання Про Історичну Науку та Джерелознавство:

Опис: Знання про методологію вивчення історії та роботу з історичними джерелами.

Функція: Розуміння принципів та підходів до дослідження історії.

Підхід С.А. Єжового[5, с.8]:

Історичні Факти:

Опис: Основні події та явища минулого.

Функція: Забезпечують базовий зміст та фактологічну основу історії.

Історичний Час та Простір:

Опис: Часові та просторові рамки історичних подій.

Функція: Локалізація та установлення контексту.

Методологія:

Опис: Система методів та підходів до вивчення історії.

Функція: Навчання аналітичному та критичному мисленню.

Оцінки:

Опис: Знання про критерії оцінювання історичних подій.

Функція: Розвиток аналітичних та оцінювальних навичок.

Історичні Джерела:

Опис: Розуміння та використання історичних джерел.

Функція: Розвиток джерелознавчих навичок.

Способи Дій:

Опис: Практичні методи вивчення історії.

Функція: Забезпечення практичних навичок роботи з історичним матеріалом.

Обидва підходи визнають важливість різноманітних аспектів історичної інформації та спрямовані на розвиток різних компетенцій учнів.

Л.М. Алексашкіна надає історичному факту системні характеристики, які сприяють глибшому розумінню історії та її елементів. Давайте розглянемо ці характеристики більш детально:

Історичний Час:

Характеристики:

Категорії: Рік, тисячоліття, ера, період, етап.

Дії: Співвіднесення, зіставлення, визначення тривалості та послідовності, співвіднесення синхронності/асинхронності.

Функція:

Локалізація історичного минулого в часі.

Сприяє розвитку тимчасових орієнтацій.

Історичний Простір:

Характеристики:

Категорії: Історико-географічні.

Дії: Локалізація історичних процесів у просторі.

Функція:

Узгодження історії з географічним контекстом.

Розуміння взаємозв'язків між подіями та їхнім місцем в просторі.

Історичний Рух:

Характеристики:

Діяльність: Трудовий, суспільний, політичний, культурний, пізнавальний, міжнародний, розвиток.

Функція:

Відображення діяльності людини та суспільства в різних сферах.

Розкриття впливу цих дій на розвиток історії.

Ці характеристики допомагають структурувати інформацію про історичні факти, надаючи студентам та вчителям інструменти для аналізу та розуміння історії як системного явища. Вони сприяють розвитку системного мислення та глибшого осмислення історичних процесів.

Когнітивний компонент - система історичних фактів, теорій.

Функція: Орієнтація в історичному процесі.

Операційний компонент:

Елементи: Інтелектуальні, розумові стратегії, дії.

Функція: Переробка та застосування історичної інформації.

Ціннісно-смісловий компонент:

Елементи: Система цінностей, мотивів, смислів.

Функція: Визначення цілей та мотивації вивчення історії.

Ця трієдинамічна система відображає комплексний підхід до історичної освіти, де не лише передається фактична інформація, але й розвиваються критичне мислення, інтелектуальні навички, аспекти ціннісно-сміслового сприйняття минулого[6, с.46].

Залучення психологічних та пізнавальних процесів, а також створення умов для формування індивідуального методу орієнтації учнів в історичному досвіді є ключовими для успішного вивчення історії та формування повноцінної історичної свідомості.

На будь-якому ступені історичної освіти у складі змісту можна виділити навчальні елементи, які становлять структуру історичної інформації, у своїй структура історичної інформації відбиває специфіку як науки і як навчального предмета. Усі елементи системи пов'язані між собою і виконують певну функцію у формуванні та розвитку історичної свідомості.

1.2.Роль фактів у навчанні історії.

Підхід до пізнання історії, починаючи з засвоєння фактів та визнання їхньої специфіки, відображає важливість узагальнення та систематизації фактів як інструменту пізнання історії. Давайте розглянемо деякі ключові аспекти підходу. Факти як неповторні та специфічні відзначаються унікальністю як неповторних подій, непридатних для повторення або спостереження. У специфіці фактів полягає їхнє унікальне значення. Факти не лише самі по собі цінні, але і становлять основу для визначення та зіставлення історичних зв'язків. Узагальнення та систематизація фактів є необхідними кроками для їхнього засвоєння в системі. Вони слугують як інструмент для розвитку уявлень та формування зв'язків між історичними

явищами. Їм притаманна спеціальна методика, заснована на наочності чи асоціативності, для формування уявлень про історичні факти. Важливим є порівняння історичних подій з сучасними аналогами для зрозуміння та уявлення про них[18].

Методика акцентує на необхідності включення учнів до процесу пізнання історії за допомогою наочності та асоціативності, щоб забезпечити їм глибоке розуміння та зв'язок із засвоєною історичною інформацією.

Підхід до поділу фактів на перший та другий порядок, а також відзначення основних та опорних фактів відображає важливість систематизації та ієрархічного структурування історичної інформації. Давайте розглянемо деякі ключові аспекти вашого підходу[21, с.23]:

1. Факти першого та другого порядку:

Виділяєте два рівні фактів, розглядаючи їх за їхньою складністю та рівнем деталізації. Підкреслимо, що більш складні факти розкриваються через менш складні, що сприяє глибшому розумінню історичних подій.

2. Основні та опорні факти:

Зазначимо важливість відбору основних та опорних фактів, які мають ключове значення для пізнання історії. Ці факти формують провідні ідеї курсу і є ключовими для розуміння сутності історичних подій.

3. Значущість фактів для освітлення питань:

Відзначається, що значущість фактів визначає ступінь їхнього освітлення та деталізації на уроках. Кожен наведений факт повинен сприяти розкриттю сутності питань та уточненню теоретичних положень.

Цей підхід дозволяє ефективно організувати історичну інформацію та допомагає учням усвідомлювати ключові аспекти подій та процесів[5, с.33].

При відборі фактів для уроку потрібно враховувати також їх наукову достовірність; конкретність, образність та емоційність. Більшої образності вимагають факти учнів середньої ланки, і більшої документальності,

доказовості – учнів старших класів. Треба правильно, з урахуванням віку та пізнавальних можливостей співвідносити фактичний та теоретичний матеріал[18].

Підхід до викладання історії враховує важливий баланс між конкретними фактами та їхніми узагальненнями, спрямованими на аналіз та розуміння суті історичних подій. Давайте поглибимо розуміння кількох ключових аспектів нашого підходу:

Пояснення нового матеріалу важливо уникати фактів, які можуть ускладнити аналіз та відволікати увагу учнів на етапі введення нового матеріалу. Увага акцентується на суттєвих ознаках понять та їхньому вивченні, спрямованому на розуміння ключових аспектів.

Уникання фактології та надмірної соціологізації[22, с.42]:

Баланс між конкретними фактами та узагальненнями допомагає уникнути перетворення викладання історії на фактологію чи надмірно соціологізований підхід. Важливо співвідносити факти та узагальнення для глибшого розуміння історичних процесів. Необхідно врахувувати співвідношення фактів та узагальнень для досягнення повноцінного розуміння історичних явищ. Акцентувати увагу на тому, що висновки та узагальнення повинні мати опору в конкретних історичних фактах.

Цей підхід сприяє структурованому та системному засвоєнню історичного матеріалу, розвиває аналітичні навички та допомагає учням поглибити своє розуміння історії.

Явищами називаються загальні поняття (революція, повстання) безвідносно до конкретних фактів, без зазначення місця, часу, учасників. Маємо на увазі, що революція – це якісні зміни у розвитку суспільства, а повстання – масовий збройний виступ. Історичні явища часто відображають риси, характерні для певного періоду історії чи епохи, наприклад, для епохи кріпацтва характерні панщина і оброк[13, с.53].

Підхід до навчання історії відзначається увагою до процесу як послідовної зміни станів у розвитку, а також врахуванням взаємозалежності фактів, причин і наслідків. Також важливою є уміння зберігати інтерес учнів до теми, використовуючи різні методи та засоби.

Важливі елементи підходу є розуміння процесів. Підкреслення процесів у розвитку історії, таких як промисловий переворот, як послідовної зміни станів у часі. Урахування взаємозалежності між фактами, причинами та наслідками. Застосування позитивного емоційного тла для підтримки інтересу учнів, використовуючи раніше вивчений матеріал та позитивні досвіди. Використання різних методів, таких як новизна, захоплюючість, цікавість, несподівані порівняння та зміна прийомів діяльності, для стимулювання інтересу учнів[18].

Цей підхід сприяє не лише передачі знань, але й створенню позитивного інтерактивного середовища для навчання, де учні можуть більше зацікавлено досліджувати історичні факти та події.

1.2. Характеристика формування історичних уявлень у учнів

Підхід до формування уявлень учнів, особливо з акцентом на конкретних образах та наочності, відповідає сучасним тенденціям в педагогіці. Результати досліджень, проведених у середині ХХ століття, підтверджують важливість комбінації різних методів для ефективного навчання.

К.Д. Ушинський виступав за те, щоб освіта базувалася на живих та конкретних образах, а не лише на абстрактних поняттях. Це допомагає учням краще розуміти та сприймати матеріал, робить навчання цікавішим і ефективнішим[7, с.78].

Застосування прийомів, таких як словесне опис, малювання чи графічне відтворення об'єкта, сприяє закріпленню та уточненню уявлень

учнів. Різнобічні методи навчання дозволяють краще враховувати індивідуальні особливості учнів та забезпечують більше можливостей для їхнього активного взаємодії з матеріалом.

Урахування різних типів сприйняття та використання різноманітних методів допомагає створити стійке та глибоке розуміння історичних понять та подій[10, с.66].

Створення образів, особливо важливе для молодших та середніх школярів, дозволяє їм краще буде відчутти та розуміти історичні події. Тривалість, послідовність історичних подій, а також прив'язка їх до конкретного місця дії важливі для створення повноцінних уявлень про минуле.

Уявлення про факти минулого розширює розуміння матеріалу, надаючи йому конкретність та живість. Уявлення про історичний час допомагає учням встановити послідовність подій та їх зв'язок у часі. Прив'язка до історичного простору робить історію більш конкретною, відтворюючи контекст, в якому відбувалися події[10, с.32].

Щодо вербального навчання, його важливо використовувати у відповідних пропорціях. При вербальному поданні інформації, важливо не тільки повідомити факти, але і розкрити їхнє значення та вплив на долі людей. Важливо впроваджувати елементи наочності, ілюстрації та інтерактивні методи для того, щоб зробити історію більш доступною та цікавою для учнів[12, с.23].

На першому рівні, що називається емпіричним, пізнання історичного минулого здійснюється через створення образів історичних фактів та уявлень про них. Цей рівень базується на використанні відчуттів та сприйняття. Учні формують конкретні образи минулих подій, особистостей, артефактів та інших аспектів історії.

Психофізіологічна основа цього рівня полягає в активізації відчуттів та чуттєвих сприйняття учня. Завдяки цьому рівню вивчення історії

відбувається на основі наочно-образного мислення, яке сприяє більш глибокому та емоційному розумінню історичного матеріалу.

Цей етап є важливим для того, щоб учні могли зрозуміти історію через конкретні образи та ситуації, що допомагає їм відчувати зв'язок із минулим та розвивати історичну свідомість[21, с.20].

Емпіричне усвідомлення історичного минулого включає в себе розпізнавання основних зовнішніх ознак, характеристик та властивостей подій чи явища. На цьому етапі учні спроможні виділити та описати зовнішні аспекти історичних подій, але це лише перший крок у пізнанні.

Опис зовнішніх ознак є важливим етапом, але для повнішого розуміння історичного процесу важливо переходити до аналізу сутності та сенсу цих подій. Пізнання на більш високому рівні, яке називається теоретичним чи логічним, передбачає вироблення понять, суджень, умовиводів, теорій, зв'язків та закономірностей[21, с.23].

На цьому рівні учні здатні виявляти найістотніші зв'язки та відносини між об'єктами, аналізувати глибше, розкривати приховані аспекти та причинно-наслідкові зв'язки історичних явищ. Це сприяє розвитку теоретичного та логічного мислення учнів.

Пізнання історичного досвіду включає в себе не лише процес усвідомлення історичної інформації, але і активну пізнавальну діяльність учнів, яка реалізується через перцептивні (сприйняття) та розумові дії[33, с.24].

Процес засвоєння історичних знань може відбуватися різними шляхами. Зокрема, засвоєння готового знання може відбуватися на основі підручника чи викладу вчителя, коли учні отримують інформацію та навчальний матеріал від джерела. У той же час, самостійна робота учнів може включати несвідому аналітико-синтетичну діяльність, логічну дедукцію та творчий пошук. Важливо, щоб результатом засвоєння було не

просто запам'ятовування фактів, а розуміння історичних процесів та їхній логічний аналіз[9, с.62].

Зазначений процес засвоєння веде до формування системи історичних знань та використання цих знань у навчальній практиці та життєвих ситуаціях.

Механізми наукового навчання:

- Утворення асоціацій: Створення зв'язків між різними елементами інформації для полегшення запам'ятовування та розуміння.
- Наслідування: Спостереження та наслідування дій моделей для засвоєння нових знань.
- Розрізнення та узагальнення: Виділення основних рис та загальних закономірностей серед різноманітної інформації.
- Інсайт: Внезапне розуміння чи розв'язання проблеми без явного аналізу чи навчання.
- Творчість: Здатність генерувати нові ідеї та рішення.

Фактори успішного навчання:

- Мотивація: Стимулювання інтересу та бажання досягти певної мети.
- Довільність пізнавальних процесів: Здатність свідомо керувати своєю пізнавальною діяльністю.
- Вміння взаємодіяти з людьми: Спроможність ефективно співпрацювати з іншими в процесі навчання.
- Установка на навчання: Позитивна психологічна готовність до отримання нових знань.
- Рівень доступності та складності навчального матеріалу: Адаптація матеріалу до рівня розуміння та інтересів учнів.

Етапи засвоєння:

- Сприйняття: Освоєння інформації через органи чуття.
- Розуміння: Сформулювання осмисленого уявлення про матеріал.
- Запам'ятовування: Фіксація знань у пам'яті.
- Застосування: Використання засвоєного досвіду у практичних ситуаціях.

Ці фактори та механізми разом визначають ефективність і якість процесу навчання[17, с.89].

Основними аспектами історичного факту та процесу його пізнання є Неповторність історичного факту: Історія не може бути точно відтворена чи спостережена так, як це можливо у природних науках. Кожна історична подія є унікальною та неповторною.

Початок пізнання через створення образу: Початковий етап пізнання історії включає створення яскравого та емоційно забарвленого образу минулого. Це допомагає формувати історичні уявлення у свідомості учнів.

Ознаки історичних уявлень:

Локалізованість у часі та просторі: Уявлення має конкретний часовий та просторовий контекст.

Предметність: Воно пов'язане з елементами історичного досвіду, включаючи конкретний об'єкт чи явище.

Цілісність: Уявлення розкриває всі зовнішні ознаки історичного факту, створюючи цілісне уявлення про подію чи явище.

Точність: Образ відповідає особливостям сприйманого об'єкта, забезпечуючи точне відтворення.

Ці ознаки допомагають учням формувати реалістичні та глибокі історичні уявлення, що є важливим етапом у розвитку історичної свідомості[30, с.67].

Впізнавання через перцептивні дії: Перцептивні дії, такі як сприйняття та упізнавання, є важливими на ранньому етапі формування

історичних уявлень. Учні, застосовуючи свої чуттєві органи, сприймають історичні об'єкти та факти.

Засвоєння уявлень про різні аспекти історії: Процес впізнавання дозволяє учням засвоювати уявлення про різні аспекти історії, такі як історичний час, простір та ключові факти минулого. Це включає розуміння життя людей, соціокультурних процесів, розвитку держави та інших аспектів історії[50, с.99].

Розвиток історико-часової орієнтації: Уявлення про історичний час допомагає учням послідовно розгортати історичний процес та розуміти послідовність подій. Це сприяє розвитку історичної свідомості та орієнтації у часі.

Розуміння відносин та взаємодії: Уявлення про історичні факти також включає розуміння відносин та взаємодії між різними аспектами життя минулого, такими як взаємини між народами, культурами та цивілізаціями.

Цей етап підготовляє ґрунт для подальшого розвитку більш складних історичних уявлень та аналітичних навичок учнів.

На етапі сприйняття учні активно займаються відтворенням, розпізнаванням та локалізацією історичних фактів. Важливо підкреслити ряд ключових аспектів цього етапу:

Відтворення та розпізнавання історичних фактів: Учні використовують свої здатності до відтворення та розпізнавання для створення живих образів історичних фактів. Це може включати розпізнавання подій, локалізацію на карті, відтворення основних етапів історичного процесу тощо.

Рівень підготовки з історії: Розрізнення між категоріями "представляти" і "знати" вказує на різні аспекти підготовки учнів до вивчення історії. "Представляти" може означати здатність створювати образи та уявлення про історичні факти, тоді як "знати" може вказувати на рівень засвоєння конкретних фактів та подій[50, с.98].

Становлення когнітивного компонента історичної свідомості: Історичні уявлення виступають як ключовий компонент когнітивного розвитку. Вони сприяють не лише запам'ятовуванню фактів, а й утворенню комплексних історичних уявлень та розумінню їхнього значення.

Основа для формування історичних понять: Історичні уявлення є основою для подальшого формування історичних понять. Вони надають конкретність та живість абстрактним концепціям історії та сприяють глибшому розумінню матеріалу[50, с.47].

Цей етап визначає початок розвитку когнітивних навичок та історичної свідомості, що надалі розширюється та ускладнюється на більш високих рівнях вивчення історії.

Знання фактів є основою вивчення історії. Вони допомагають відтворити події минулого та розпізнати основні характеристики історичних явищ. Знання про послідовність подій у часі допомагає створити систему розуміння історичного процесу. Включає впізнавання та співвіднесення історичних подій з відомими об'єктами і фактами. Усвідомлення є першим кроком до розуміння[51, с.87].

Осмислення вже більш глибоке розуміння сутності явища чи процесу. Осмислення допомагає виявити місце та роль історичного явища в системі взаємодіючих явищ, а також розкрити умови та причини його виникнення.

Знання фактів без їхнього розуміння може призвести до поверхневого знайомства з історією, тоді як глибоке розуміння дозволяє визначати причинно-наслідкові зв'язки, розкривати сутність подій та їхнє значення для розвитку суспільства. Розуміння історії допомагає також аналізувати та оцінювати сучасні події на основі досвіду минулого[53, с.89].

Аналіз і синтез, порівняння та узагальнення — це ключові етапи аналітико-синтетичної діяльності, які допомагають розуміти глибокі причинно-наслідкові зв'язки та історичні зміни в їхньому контексті. Розглянемо кожен із них:

Аналіз:

Виділення ознак: Розбір історичного явища на складові частини для визначення його структури та характеристик.

Розчленовування абстракцій: Процес уточнення понять шляхом розкриття суттєвих ознак і визначення їх відносин.

Синтез:

Виділення суттєвих ознак: Об'єднання окремих деталей в цілісний образ або концепцію.

Введення терміну та визначення поняття: Створення та впровадження нового терміну чи поняття для опису глибших зв'язків.

Використання наукових понять:

Перерахування ознак: Визначення поняття через конкретні ознаки чи родові ознаки, які відображають сутність історичного факту[54, с.27].

Історичні поняття є інструментом для вираження та розуміння сутності історичних явищ в їхньому контексті. Вони дозволяють історикам та студентам історії краще розуміти, аналізувати та комунікувати про події минулого.

Етап розуміння в історичному навчанні грає важливу роль у розвитку аналітичних та інтерпретаційних навичок учнів. Тут учні вивчають причинно-наслідкові зв'язки, інтерпретують історичні факти та події, виділяють основні етапи в розвитку подій[54, с.50]. Розглянемо деякі з основних навчальних завдань та мірил успішності на цьому етапі:

Виділення причин, ознак, наслідків:

Навчальне завдання: Визначення ключових причин, ознак та наслідків певного історичного явища чи події.

Приклад: Поясніть причини та наслідки промислового перевороту, виділіть його основні ознаки.

Опис процесів:

Навчальне завдання: Детальний опис та аналіз ходу історичних процесів чи подій.

Приклад: Опишіть процес індустріалізації в ХІХ столітті та його вплив на суспільство.

Розбір та виявлення структури історичного процесу:

Навчальне завдання: Розгляд та аналіз структури та етапів історичного явища чи періоду.

Приклад: Виокреміть та поясніть основні етапи формування та розвитку Другої світової війни.

Пояснення сутності соціальних рухів та змін:

Навчальне завдання: Зрозуміння сутності соціальних рухів та їхній вплив на суспільство.

Приклад: Поясніть, як соціальні рухи впливали на політичні та економічні зміни у ХХ столітті.

Давання характеристики та оцінка історичним особистостям:

Навчальне завдання: Оцінювання діяльності історичних особистостей, їхніх внесків та впливу.

Приклад: Дайте характеристику та оцінку ролі Леона Троцького в історії Росії.

Вимірники успішності можуть включати завдання типу "оцініть", "порівняйте", "поясніть", що дозволяє учням демонструвати різні аспекти їхнього розуміння та аналізу історичних подій[53, с.78].

Самостійна робота є важлива для засвоєння та застосування історичних знань у практиці. Дозволяючи учням працювати над завданнями та проектами відокремлено від класу, цей підхід сприяє закріпленню та повторенню. Учні можуть використовувати час самостійної роботи для повторення ключових понять та фактів.

Завдання, спрямовані на застосування раніше засвоєних знань, допомагають учням розвивати навички аналізу та висновків. Застосування

історичних знань у розв'язанні творчих завдань стимулює критичне мислення та творчий підхід до історії. Учні вчаться самостійно організовувати свій час та працювати над завданнями відповідно до встановленого графіку.

Самостійна робота також дозволяє вчителю здійснювати індивідуальний підхід до кожного учня, надаючи додаткову підтримку або викликаючи на новий рівень тих, хто швидше засвоює матеріал. Цей підхід сприяє розвитку самостійності, критичного мислення та творчості учнів.

Розділ II. “ВИКЛАДАННЯ ТЕМИ:ІСЛАМСЬКА РЕВОЛЮЦІЯ 1978 – 1979рр. В ІРАНІ”

У сучасній школі викладання історії потребує особливих умов навчання та технологій викладання предмету. Сучасні учні в своєму арсеналі знань мають велику кількість інформації і важливо навчити їх цю інформацію розрізняти та використовувати. До того ж важливо навчити дітей та зацікавити сприймати новий матеріал не відволікаючись від теми на інші фактори які можуть вплинути на учня. Для досягнення поставленої мети уроку вчителю варто підібрати оптимальний набір освітніх технологій та методів для навчання. Під час підбору навчальних технологій варто враховувати декілька принципів та вимог, які ставить перед навчанням педігогіка[18]:

- **Відповідність віковим особливостям:**

Педагогічні технології повинні враховувати різницю в розвитку та інтересах учнів різного віку. Методи навчання повинні бути адаптованими до психофізіологічних характеристик учнів.

- **Відповідність специфіці педагогічної ситуації:**

Технології повинні відповідати конкретній ситуації в класі, враховуючи особливості групи учнів, освітніх завдань та обставин.

- **Відповідність індивідуальності педагога:**

Педагогічні технології повинні бути гнучкими та враховувати стиль викладання, досвід та особистісні якості вчителя.

- **Відповідність індивідуальним інтересам і потребам учнів – діяльнісний підхід:**

Акцент на діяльнісному підході передбачає організацію таких завдань, які сприяють активній участі учнів у навчальному процесі.

- **Відповідність поставленим цілям і завданням розвитку учасників педагогічного процесу:**

Технології повинні бути направлені на досягнення конкретних цілей, спрямованих на розвиток учнів, як здатних до критичного мислення, творчого підходу тощо.

- **Культуровідповідність:**

Технології повинні враховувати соціокультурний контекст та забезпечувати адекватність культурним цінностям та нормам.

- **Високий розвиваючий потенціал:**

Технології повинні сприяти розвитку когнітивних, соціальних та творчих навичок учнів.

- **Гармонія з іншими педагогічними засобами:**

Використання технологій повинно бути інтегрованим і гармонійним у контексті загального педагогічного процесу.

- **Можливості творчого перетворення:**

Педагогічні технології повинні бути динамічними та відкритими до творчого вдосконалення та адаптації.

- **Відповідність змісту педагогічного процесу:**

Технології повинні відповідати метам та змісту навчання та виховання.

- **Відповідність принципам організації і реалізації педагогічного процесу:**

Технології повинні враховувати принципи систематичності, послідовності, науковості, гуманізму тощо.

- **Відповідність рівню розвитку учнів:**

Технології повин

Для прикладу оберемо одну із представлених тем уроку із підручника всесвітньої історії 11 класу. Тема “Ісламська революція в Ірані 1978-1979рр.” Представлена тема є частиною параграфу який має назву “Близькосхідний світ”.

Для початку огляду теми варто зосередити увагу учнів на короткому екскурсі в історію Ірану. Провести фронтальне опитування для активізації знань учнів про Іран. Особливо варто звернути увагу на відмінностях між Іраном та Європейськими країнами. В підручниках [13, с.142], [40, с.147] подається в загальних рисах інформація про Іран, але її недостатня кількість для усвідомлення важливості країни в представленому регіоні.

Огляду основних реформ проведених Мохаммедом Реза Пехелві варто провести у формі роботи в малих групах. Завдання буде виокремити основні реформи та наслідки в аграрному виробництві та промисловому виробництві. Для досягнення поставленої мети можна використати декілька методів. Найпростіший це використання тексту підручника [13, с.142], [40, с.147]. В підручнику є короткий тезисний опис реформ, але для більш кращого розуміння можливе залучення смартфонів учнів із доступом до інтернету або роздатковий матеріал для учнів який буде завчасно підготовлений вчителем. При підготовці роздаткового матеріалу можливе використання схем та діаграм статистики провіняння розвитку країни до реформ та після реформ. Таким чином учні утворять ланцюжок взаємопов'язаних конструкцій та наслідки які вони викликали для подальшого процесу в країні.

Після групової роботи варто задати питання “Чому у зовнішній політиці Ірану шах Мохаммед Реза Пехелві орієнтувався на США та на країни Заходу?”. Отримавши відповіді учнів ми матимемо фундамент для подальшого проведення уроку.

Із попереднього питання впливає наступна ситуація. Учням потрібно пригадати місце мусульманства в Ірані і як вони сприйняли політику шаха. Розгляд даного питання варто провести у формі дискусії. Питання “Мусульманство – гальміна релігія розвитку країни чи консерватизм минулих традицій?”. Учні повинні розглянути чи дійсно консервативні погляди правомірних мусульман були корисними для

суспільства чи створювали відставання від інших країн[13, с.142], [40, с.147].

Дискусія, яка ґрунтується на обґрунтованих думках та аргументах, є важливим елементом розвитку критичного мислення та вміння аналізувати інформацію. Ось кілька стратегій та питань, які можуть сприяти продуктивності групової дискусії[11, с.23]:

- Керування процесом:

Визначте чіткі правила для дискусії, де кожен має можливість висловити свою думку.

Визначте час для висловлення думок та відповідей.

- Підтримуйте аргументацію:

Заохочуйте учасників представляти свої думки разом з аргументами, які підтверджують їхню точку зору.

Сприяйте узагальненню аргументів для досягнення загального розуміння теми.

- Стимулюйте питання:

Задавайте питання, які допомагають учасникам обґрунтовувати свої думки, наприклад: "Чому ви так вважаєте?" або "Які аргументи підтримують вашу точку зору?"

- Сприяйте різноманітності точок зору:

Заохочуйте учасників розглядати тему з різних позицій та шукати компроміси.

Запитуйте про інші можливі точки зору, які можуть доповнити обговорення.

- Керуйте емоціями:

Звертайте увагу на те, як емоції впливають на дискусію.

Заохочуйте конструктивне вираження емоцій та навчіть учасників виявляти розуміння до точок зору інших.

- Аналізуйте дискусію:

Під час дискусії або після неї висловлюйте загальні висновки та аналізуйте, наскільки вдало вдалося досягти мети.

- Залучайте критичне мислення:

Заохочуйте учасників підтримувати свої думки доказами та критично оцінювати інформацію.

Підтримуючи ці принципи, ви можете створити сприятливу атмосферу для продуктивної групової дискусії.

Подальше проведення уроку варто продовжити у формі гри. Репресії шаха підвищували авторитет релігійної опозиції. Крім неї, проти шаха виступал Народна партія Ірану (Туде), ліворадикальні організації федаїв і моджахедів, Національний фронт, Демократичний союз народів Ірану. Об'єднати клас у декілька представлених груп та організувати гру в якій будуть виступати представники різних точок зору і переконувати своїх опонентів у важливості їхніх поглядів[13, с.143], [40, с.147].

Гра виявляється потужним інструментом у процесі навчання. Її вплив на розвиток різних аспектів особистості може бути значним. Ось деякі ключові переваги використання гри в освітньому процесі[24, с.22]:

- Мотивація та Зацікавленість:

Гра викликає сильний інтерес і мотивацію до навчання. Учні долучаються до ігрового процесу з ентузіазмом та бажанням взяти участь.

- Активізація Пізнавальних Процесів:

Гра стимулює розвиток когнітивних функцій, таких як увага, сприйняття, мислення та запам'ятовування. Учні активно взаємодіють з матеріалом, що сприяє глибшому засвоєнню знань.

- Сприяння Творчому Мисленню:

Гра створює атмосферу, де учні можуть виражати творчість та розвивати свій власний підхід до рішення завдань. Вона підтримує самостійний пошук і допомагає формувати креативне мислення.

- Залучення до Активної Діяльності:

Гра включає учнів у пасивний процес навчання та сприяє більшій активності. Учні беруть участь у різних ігрових сценаріях, де вони відчують себе активними учасниками.

- Розвиток Співпраці та Комунікації:

Гра часто передбачає групову або партнерську діяльність, що сприяє розвитку навичок співпраці та комунікації.

- Емоційний Розвиток:

Участь у грі може викликати різні емоції, що допомагає учням виявляти та регулювати свої почуття.

- Навички Прийняття Рішень:

Гра дозволяє учням приймати рішення в різноманітних ситуаціях, що розвиває їхні аналітичні та стратегічні навички.

- Гнучкість та Адаптація:

Учні, зіткнувшись із змінами в грі, розвивають гнучкість та здатність адаптуватися до нових умов.

Гра, враховуючи ці аспекти, може стати ефективним засобом для стимулювання навчання та розвитку різних аспектів особистості.

Після короткої дискусії варто підвести підсумки в яких учні зможуть дійти висновків щодо до тих чи інших питань. І таким чином ми підведемо їх до наступного етапу уроку – початку Ісламської рефолуції.

Розпочати треба із короткої уваги тексту підручника[13, с.143], [40, с.147]. В тексті є короткий опис подій на площі Жале(Тегеран). А для підсилення розповіді та емоційного забарвлення варто використати фото презентації на яких будуть зображені події виступу людей. На фото учні зможу спостерігати різні емоції учасників тих подій і тим самим підкреслять для себе певні закономірності і створять зв'язки із минулими подіями та отримують змогу спрогнозувати розвиток подій в подальшому.

В підручнику Гісем [13, с.143], подається цілком ґрунтовний документ – інтерв'ю взяте у Хомейні. Інформація дозволяє проаналізувати

причини рефлюції, ґрунт який був закладений для досягнення революційних процесів. Наслідки революції на думку революціонерів та плани які вони бажали створити для своєї країни. Великий пласт інформації відповіді на які можуть дати учні в ході дискусії між одним одним.

Метод послідовно-текстуального вивчення джерел є ефективним інструментом для дослідження історичних фактів та подій. Його основні етапи можна узагальнити так[1, с.50]:

- Виявлення і Обробка Основних Ідей Джерела:

Виділення ключових ідей, положень та фактів у тексті джерела. Формулювання продуктивно-пізнавальних запитань для з'ясування сутності основних ідей.

- Аналіз Авторських Питань:

Робота над питаннями, які висунув автор у тексті джерела. Вироблення відповідей на ці питання та порівняння їх із власними розуміннями та переконаннями.

- Аналіз Подій, Фактів та Персоналій:

Детальний розгляд історичних подій, фактів та особистостей, які згадуються в джерелі. Визначення їхнього впливу на хід історії та зв'язків між ними.

- Співставлення Історичного Досвіду з Дійсністю:

Вибір конкретного прикладу для аналізу з джерела. Пошук аналогів з історії та порівняння їх з дійсністю. Роздуми над можливою реалізацією історичного досвіду у сучасних умовах.

Цей метод дозволяє систематично розглядати історичні джерела, розвивати навички аналізу та критичного мислення учнів. Він також стимулює їхню здатність знаходити зв'язки між минулим та сучасністю, розуміти вплив історії на події в сучасному світі[11, с.52].

Після проведеного аналізу документу варто ще раз повернутися до наслідків революції. Провести черед учнів опитування які наслідки

революції для країни? Чому країна опинилася в ізоляції? Як Ви можете оцінити методи якими була проведена революція в Ірані? Чи можливо було досягнути змін іншим шляхом? [13, с.145], [40, с.148].

Також увагу варто зосередити на постаті Хомейна. Провести разом із учнями розбір характерних рис політики лідера революції. Найголовнішим буде розгляд питання заоплення влади релігійної та світської в одних руках та поширення революційних процесів на інші ісламські країни[13, с.145]. Так як ці події відбували не так давно то варто зосередити увагу учнів на тому як вони відбилися на сучасних подіях та країнах Близького сходу. Іншими словами провести ретроспективний огляд від. Діти зможуть провести паралелі та отримати причинно наслідкові зв'язки.

Під використання підручника з історії варто інформацію чергувати із матеріалом підготовленої розповіді вчителя.

Цей метод навчання, який включає порівняння інформації з підручника та додаткового матеріалу, має кілька переваг[20]:

Стимулює Критичне Мислення: Учні навчаються аналізувати і порівнювати різні джерела інформації, розвиваючи при цьому своє критичне мислення.

Залучення Додаткового Матеріалу: Учні дізнаються, що іноді додатковий матеріал може містити важливу інформацію, яку не включено до підручника.

Активізація Знань: Учні використовують свої знання для аналізу та визначення того, що може бути відсутнім або додатковим у підручнику.

Розвиток Навичок Висновку: Порівняння різних джерел допомагає учням формулювати висновки і робити їх на підставі доступної інформації.

Підвищення Інтересу: Залучення до аналізу різних джерел може підвищити інтерес учнів до предмету, оскільки вони активно взаємодіють з матеріалом.

Розвиток Навичок Самостійності: Учні навчаються самостійно визначати важливі аспекти та нюанси інформації, порівнюючи різні джерела.

Представлений метод сприяє розвитку комплексу навичок, включаючи аналітичні, критичні та самостійні навички, які є важливими для успішного засвоєння навчального матеріалу.

Залучення науково-популярної та художньої літератури, а також завдань з поглиблення змісту підручника, може значно розширити розуміння та інтерес учнів до історії. Такий підхід має кілька переваг:

Розширення Обсягу Знань: Залучення додаткових джерел дозволяє учням отримати більше інформації та деталей щодо подій, фактів і особистостей.

Розвиток Аналітичних Навичок: Учні можуть порівнювати та аналізувати різні інтерпретації подій або історичних осіб, що сприяє розвитку аналітичних навичок.

Виявлення Різноманітності Підходів: Залучення різних джерел допомагає учням розуміти, що історія може бути розглянута з різних точок зору та інтерпретована по-різному.

Стимулювання Інтересу: Використання художньої літератури може зробити історію більш захопливою та емоційно насиченою, стимулюючи інтерес учнів.

Формування Критичного Мислення: Аналіз і порівняння різних джерел сприяє розвитку критичного мислення та уміння оцінювати достовірність інформації.

Розширення Культурного Сприйняття: Через художню літературу учні можуть зглибити своє розуміння історії певного періоду, культури або події.

Загалом, цей підхід сприяє комплексному розвитку учнів, роблячи навчання історії більш цікавим та змістовним.

Ще одні із варіантів проведення представленої теми уроку можуть слугувати евристична бесіда.

Евристична бесіда є ефективним методом навчання, який сприяє активній пізнавальній діяльності учнів та розвиває їх критичне мислення. Основні принципи та характеристики евристичної бесіди включають:

Система Запитань: Викладач заздалегідь розробляє систему питань, які ставляться учням під час бесіди. Ці питання мають бути спрямовані на стимулювання активної роботи розуму та пошуку відповідей.

Стимулювання Пізнавальної Активності: Головною метою евристичної бесіди є викликати пізнавальну активність учнів, спонукати їх до самостійного мислення та пошуку рішень.

Логічний Ланцюжок: Система питань повинна мати логічний ланцюжок, що дозволяє плавно переходити від простіших аспектів до більш складних. Це допомагає учням систематизувати свої знання та розуміння.

Нові Відомості та Затруднення: Учень повинен використовувати свої наявні знання, але при цьому його відповіді повинні створювати інтелектуальні затруднення, що вимагають нового підходу та аналізу.

Підказки та Обговорення: Викладач може надавати підказки або проводити обговорення, щоб сприяти розвитку розуміння та допомогти учням у подоланні труднощів.

Підсумок та Рефлексія: По завершенні бесіди викладач або учень може підсумувати основні висновки та висловити власні думки щодо обговореного матеріалу. Рефлексія сприяє закріпленню отриманих знань.

Евристична бесіда сприяє активному залученню учнів до навчального процесу та формуванню їхнього критичного мислення

Почати урок у формі діалогу з учнями. Задавати навідні запитання про минулі часи існування Ірану в регіоні Близького сходу.

Висновки

З вище викладеного матеріалу нам вдалося дійти наступних висновків:

1) Здійснення адаптації і модернізації методів на основі досвіду минулого є ключовим елементом успішного викладання. Методи викладання історії є різноманітними та різноплановими, що дуже важливо для сучасного вчителя та відкриває великий простір для творчості в формуванні і підготовці до уроку.

Також, варто зазначити відсутність окремого дослідження щодо методики вивчення ісламської революції в Ірані в шкільному курсі історії на важливість розглядання актуальних тем, які можуть розширити розуміння учнів та розвивати їхні аналітичні та критичні навички. Це також вказує на необхідність постійного оновлення змісту історичної освіти відповідно до сучасних реалій та викликів.

Такий підхід допомагає учням розуміти не лише минуле, але й його вплив на сучасність, а також готує їх до розуміння та аналізу складних історичних та політичних процесів у майбутньому. Дослідження та розвиток нових методів і підходів у навчанні історії є невід'ємною частиною розвитку освіти взагалі.

2) Структура історичних знань має доволі глибоку природу існування. Вона базується на психологічному та природньому розвитку людини. Більшість навчальних процесів залежить від рівня розвитку психологічного здоров'я людини та уяви. Без поєднання двох факторів неможливо створити цілковите уявлення про історії. Структура історичних знань потребує у своєму використанні різних інструментів. Починаючи від хронології і закінчуючи причинно – наслідковими зв'язками які формують знання учнів.

3) Підхід до пізнання історії через засвоєння фактів і визнання їхньої специфіки є важливим етапом в освоєнні історичних знань. Важливо виділити кілька ключових аспектів цього підходу:

Унікальність фактів: Факти в історії є неповторними і специфічними. Кожна історична подія має свою унікальність, яку неможливо повторити. Розуміння цієї унікальності дозволяє краще оцінювати контекст та визначати важливість подій для розвитку суспільства.

Специфіка фактів: У специфіці фактів полягає їхнє унікальне значення та особливості. Кожна подія має свою специфіку, що визначається часом, місцем, учасниками, обставинами. Розуміння специфіки фактів важливо для їхнього правильного враження та інтерпретації.

Узагальнення та систематизація: Узагальнення фактів в історії є ключовим етапом для їхнього вивчення. Це дозволяє створити загальні уявлення та концепції про історичні події. Систематизація фактів допомагає встановити логічні зв'язки та побудувати історичну картину світу.

Формування зв'язків: Вивчення фактів і їхня систематизація є інструментом для формування зв'язків між історичними явищами. Це допомагає розуміти причинно-наслідкові зв'язки, взаємозв'язки та вплив історичних подій одна на одну.

Методика засвоєння: Для ефективного засвоєння історичних фактів використовується методика, що базується на наочності та асоціативності. Вона дозволяє створити живі уявлення та асоціації, що полегшує запам'ятовування.

Порівняння з аналогами: Порівняння історичних подій з сучасними аналогами допомагає зрозуміти, як минулі події можуть впливати на сучасні реалії. Це розширює уявлення про історію та робить її більш актуальною.

Такий підхід до вивчення історії дозволяє не лише засвоювати факти, але й розуміти їхню сутність та місце в історичному процесі.

4) Формування історичних уявлень у учнів – це складний та багатоаспектний процес, який включає в себе розуміння, оцінку та аналіз історичних фактів, подій та процесів. Ось деякі ключові характеристики цього процесу:

Засвоєння фактів: Перший етап формування історичних уявлень полягає в засвоєнні основних історичних фактів, подій та персоналій. Учні повинні мати базові знання про ключові етапи розвитку суспільства, важливі історичні події та особистості.

Розуміння контексту: Формування історичних уявлень передбачає розуміння контексту історичних подій. Учні повинні враховувати політичні, економічні, соціокультурні та інші аспекти, які вплинули на розвиток подій у певний період часу.

Розвиток аналітичних навичок: Учні вивчають, як аналізувати історичні факти та події, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, визначати вплив окремих подій на розвиток суспільства.

Формування історичного мислення: Важливо, щоб учні розвивали історичне мислення – здатність розуміти та визначати різні точки зору, оцінювати історичні події з різних позицій, враховувати джерела та їхню автентичність.

Усвідомлення історичних цінностей: Учні формують свої цінності на основі вивчення історії. Вони оцінюють моральні, етичні та соціокультурні аспекти минулих подій та розвитку суспільства.

Вивчення різних історичних підходів: Формування історичних уявлень включає в себе знайомство з різними історичними підходами та тлумаченнями. Учні вивчають, як історики дійшли до різних висновків, та вчителі сприяють розвитку критичного мислення.

Використання різноманітних джерел: Учні вивчають, як користуватися різноманітними джерелами – від первинних документів до сучасних історичних референсів. Це допомагає розвивати навички дослідницької роботи та аналізу.

Формування історичних уявлень є постійним процесом, який відбувається протягом усього періоду вивчення історії. Однак важливо, щоб

він був систематичним, зорієнтованим на розвиток критичного мислення та розуміння

5) Тема “Ісламська революція в Ірані” в підручнику викладена не зовсім повно. Для загального розуміння контексту інформацію можна сприймати, але для більшого розуміння інформація подана в дуже скупому стислому вигляді. Варто також підкреслити, що подання інформації в підручнику профільного рівня теж висвітлено не надто сильно. На нашу думку тема є важкою для розуміння і пізнання учнів, а тому на самостійне опрацювання вона буде незручною для розуміння. Таким чином вчителю потрібно опрацьовувати її під час уроку із залученням додаткових методів, методик, засобів та інших допоміжних засобів. Конкретно для цієї теми ми взяли лише декілька методик, які на нашу думку найбільше підійдуть для опанування її. В свою чергу представлені нами методики не є найбільш гнучкими або аксіологічними. В залежності від ситуацій, рівня підготовки учнів методики можуть змінюватися. Зміни можуть відбуватися як в сторону спрощення викладання до ускладнення для підсилення стимулювання навчально – пізнавальної діяльності учнів.

Варто зауважити, що використання наочних засобів та джерел є ключовим методом, який допомагає краще розумітися в матеріалі і закріпити вивчене за візуальними об’єктами. Візуалізація допоможе відтворити в подальшому певну інформацію та утворити фундамент для вивчення інших тем.

Список використаної літератури

1. Баранков О.Г. та ін. Сучасний урок історії в школі: Навчально-методичний посібник для студентів історико-правознавчого факультету. – Ніжин: Редакційно-видавничий відділ НДПУ, 2002.
2. Бойко О.Д. Історія України: Посібник. — К.: Видавничий центр «Академія», 2002. — 656 с. (Альма-матер).
3. Баханов К. О. Інноваційні системи, технології та моделі навчання історії в школі: Монографія / К. О. Баханов – Запоріжжя: Просвіта, 2000. – 160 с.
4. Психологія людини: Л. С. Виготський та сучасна наука : зб. ст. / за ред. М. В. Папучі. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2018. – Вип. 1. – 127 с
5. Буряк В. Самостійна робота як вид навчальної діяльності школярів // Рідна школа. – 2001. – №9. – С.49– 52.
6. Вагин А. А. Методика преподавания истории в средней школе. Учение о методах. Теория урока / А. А. Вагин. – М.: Просвещение, 1968. – 431 с.
7. Власов В. Урок тематичного оцінювання навчальних досягнень учнів з історії: що і як оцінювати // Історія в школах України. –2003. – №2.
8. Власов В. Час і течія річки не чекають людину (Перевірка хронологічних умінь в процесі тематичного контролю з історії в основній школі) / Віталій Власов // Історія в школах України. – 2007. –№1. – С.15 – 24.
9. І. Д. Васильків, Р. Б. Сіромський, В. В. Островський. Всесвітня історія. Рівень стандарту: підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти. -- Тернопіль : Астон, 2023. -- 204 с. :іл
10. Власов В. Як перевірити та оцінити історичну компетентність учнів (до концепції контрольних робіт Державної підсумкової атестації з історії України) / Віталій Власов // Історія в школах України. – 2010. – №4. – С.3– 17.
11. Войцеховський Ю. Мета й завдання шкільної історичної науки // Історія в школі. –1999. – №9. – С.46.

- 12.Галлагер К. Викладання історії в контексті сприяння демократичним цінностям і терпимості. Посібник для вчителів. – К., 1998.
- 13.О. В. Гісем, О. О. Мартинюк. Всесвітня історія (профільний рівень) :підруч. для 11 кл. закл. загал.серед. освіти — Харків : Вид-во «Ранок»,2019. — 240 с. :іл
- 14.О. В. Гісем, О. О. Мартинюк. Всесвітня історія (рівень стандарту) :підруч. для 11 кл. закл.загал. серед. освіти — Харків :Вид-во «Ранок», 2019. — 224 с. :іл
- 15.Дайри Н. Г. Обучение истории в старших классах средней школы / Н.Г. Дайри.– М.: Просвещение, 1966. – 436 с.
- 16.Задорожна Л. Навчити працювати самостійно (Інтеграційний метод роботи з історичними документами) // Історія в школах України. – 2004. – №5. – С.7 – 10.
- 17.Задорожна Л. Історичні документи як основа побудови пізнавальних завдань // Історія в школах України. –2002. –№2.
- 18.Желіба О., Крапив'янський С. Новітня історія в завданнях, запитаннях, документах, графіках, діаграмах, схемах, таблицях. Пос. для 10-11 кл. – Ніжин: Редакційно-видавничий відділ НДПУ, 2001 р.
- 19.Желіба О.В. Методика викладання історії засобами умовно-графічної наочності. Навчальний посібник. – Ніжин: НДПУ ім. М. Гоголя, 2003.
- 20.Желіба О. Робота з текстовими таблицями на уроках історії в старших класах // Історія в школах України. – 2002. –№4.
- 21.О. В. Желіба. Шкільний курс всесвітньої історії та методика його викладання: навч.-метод. посіб. для студентів-істориків. – 2-ге вид., доп. і перероб. – Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2014. – 40 с.
- 22.Іванов І. Підручник з історії: проблеми і перспективи // Історія в школах України.–1999. –№1. – С.6–8.

- 23.Калініна П., Пометун О. На шляху до взаєморозуміння: загальноєвропейський контекст шкільної історії // Історія в школах України. –1998. – №1. – С.21– 24.
- 24.Коджаспирова Г.М., Коджаспиров А.Ю. Педагогический словарь. - М.: Паука, 2002.-С. 98.
- 25.Комаров В. Історичні закономірності: як формувати відповідні знання учнів. Методологічний аспект // Історія в школах України. – 2005. – №9. – С.12 – 15.
- 26.Комаров В. Історичні поняття як складові елементи історичних знань учнів // Історія в школах України. – 2006. – №1. – С. 19 – 24.
- 27.Комаров Ю. Мить, зупинись! Ти – історична! (З досвіду використання фотоматеріалів на уроках історії) // Історія в школах України. – 2006. – №4. – С.15 – 20.
- 28.Комаров Ю. Працюємо з історичними джерелами // Історія в школах України. – 2003. – № 6.- С.16 - 19.
- 29.Комаров В. Факт як основа системи історичних знань учнів. Методологічний аспект // Історія в школах України. – 2006. –№8. –С.24 – 27.
- 30.Кожемяка О. Л. Інтелектуальні ігри на уроках історії / О. Л. Кожемяка. – Х.: Вид. група «Основа», 2005. – 144 с.
- 31.Курилів В. Методика викладання історії: Навч. посібник /В. Курилів. – Львів, Торонто: Світ, 2003. – 248 с.
- 32.Ладиченко Т.В., Бакка Т.В., Желіба О.В. Суспільствознавство. Методичний посібник для вчителів. – К.: Аконіт, 2005.
- 33.Ладиченко Т.В., Камбалова Я.М., Желіба О.В. Всесвітня історія (1914-1939рр.). Методичний посібник для вчителів. – К.: Аконіт, 2005.
- 34.Левітас Ф. Л., Салата О. О. Методика викладання історії. Посібник учителя / Ф.Л. Левітас, О.О. Салата. – Х.: Вид. група«Основа», 2006.– 96.

- 35.Мельник Л.Г. Методика викладання історії. – К.,1974. –С.5–36.
- 36.Мокрогуз О.П. Інноваційні технології на уроках історії. – Х.: Вид. група —Основа, 2005.
- 37.Мороз П. Методичні вимоги і критерії до характеристики історичної особи // Історія в школах України. – 1997. – №3. – С.20–26.
- 38.Момот Л., Ломако Л. Технологія формування емоційно-оцінної діяльності учнів у процесі навчання // Історія в школі. - 2002. - № 8. - С. 1-5.
- 39.Нетеча С. Використання аудіовізуальних та мультимедійних засобів на уроках історії /С. Нетеча // ІсторіяУкраїни. – 2006. –№ 10. – С. 13.
- 40.П.Полянський. Всесвітня історія (рівень стандарту) :підруч.для 11 кл. закл.загальн. середн. освіти — К. : Грамота, 2019. —256 с. :іл.
- 41.Пометун О. Запитання як найважливіший спосіб взаємодії вчителя і учнів // Історія в школах України. – 2006. – №3. – С. 25- 29.
- 42.Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібн. – К.: Видавництво А.С.К., 2004.
- 43.Методика навчанняісторії в школі / О.І. Пометун, Г.О. Фрей-ман. - К.: Генеза, 2006. - 328 с
- 44.Осадчук Р. Роль запитань вчителя у застосуванні словесно-діалогічних методів навчання // Історія в школі. – 2000. – №6. –С. 20–22.
- 45.Старева А. М. Методика навчання історії: особистісно орієнтований підхід. Навч. посібник/ А.М. Старева. – Миколаїв: Вид-во «Іліон», 2007. – 332 с.
- 46.Таган Л. В. Використання схем-таблиць на уроці: нові підходи // Історія та правознавство. – 2007.– №27. – С.2 – 6.
- 47.Терно С. Якість засвоєння історичних понять учнями загальноосвітніх шкіл // Історія в школах України. – 2000. – №4. – С.28 – 33.
- 48.Терно С. Дидактика історії чи методика навчання історії? // Історія в школах України. - 2004. - № 6. - С 25-26.

- 49.Фідря О., Фідря Н. Просторова компетенція й картографічні вміння та навички у шкільних курсах історії // Історія в школах України. – 2008. – №5. – С.25 – 30.
- 50.Фоменко А, Пометун О. Сучасні комп'ютерні навчальні програми з історії та підходи до їх використання на уроках // Історія в школах України. – 2002. – №3
- 51.Фурман А. Підручник у модульно-розвивальній системі: зміст, структура, оформлення // Рідна школа. –2000. – №7. – С.23–32.
- 52.І.Я.Щупак Всесвітня історія. Новітній період (1939 - 2011 рр.): підруч. для 11 кл. загальноосвіт. навч. закладів. - Запоріжжя: Прем'єр, 2011.
- 53.Яковенко Г.Г. Методика навчання історії: навчально-методичний посібник / Г.Г. Яковенко. – Харків: Видавництво ХНАДУ, 2017. – 324 с.
- 54.Якубець А. Використання рольової гри на уроках всесвітньої історії в 11 класі // Історія в школах України. –2002. –№3.